

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 9

ISSN 1303-5231

DICLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Hakemli Dergi

**CİLT: V
SAYI: 1**

DIYARBAKIR - 2003

DİNİN MENŞEİ PROBLEMİ VE WILHELM SCHMİDT'İN MONOTEİST DİN TEORİSİNİN TEMELLERİ

Dr. İbrahim Hakkı KAYNAK*

ÖZET

Wilhelm Schmidt, etnolojinin esas görevinin, insanlığın başlangıcına yaklaşmak ve insanların en eski dinini keşfetmek olduğunu bildirmektedir. O, etnolojik alan çalışması yaparken kültürün maddi boyutundan ziyade dini boyutu üzerinde durmuştur. Etnoloji ile ilgili farklı yaklaşımlardan biri olan Kültür Tarihi Ekolü, insanlığın en eski kültür aşamasının avcı-toplayıcılar olduğunu iddia etmektedir. Schmidt de avcı- toplayıcıların insanlığın en eski dinini temsil edebileceğini savunmaktadır. Schmidt ortaya koyduğu en eski avcı-toplayıcılarda Yüce Varlık inancının hakim olduğunu tespit etmiştir. Yaratıcılık, ahlâkî değerler vâzette, bu değerlere uyup uymama durumuna göre ödüllendirme ve cezalandırma bu Yüce Varlığın en belirgin özelliklerindedir. En eski avcı-toplayıcılar Yüce Varlık ile dua, kurban vb. farklı seremonilerle canlı bir bağ kurmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Yüce varlık, avcı-toplayıcılar, nedensel düşünce ve Tanrının insanlara ilk vahyi.

Abstract

The Basics of VVilhelhı Schmidt's Primitive High God Theory Schmidt's primitive religion research is presented as an ideal and perfect religion entirely lach of negative elements. According to Schmidt negative elemennts has been revald under the effect of People Who became neighbour lately ör because of the processes of degenaration. So at detaille compared analises, generalization of separeted synthes.

To basis primitive High God belief Schmidt gowe importance the earliest rights ethnologically. Because according to him Primitive people save the earliest culture and religion of humanity.

Key words: Primitive monoteism, Hunter- collector, Supreme-being, causative thinking,the first message of God.

---

* S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

GİRİŞ

Sosyoloji çevrelerinde 18. yüz yılın sonları ve 19. yüz yılın başları dinin menşei araştırmanın moda olduğu bir dönemdir. Bu dönemde ortaya konulan din teorileri,² tarihsel, evrimci ve kültür tarihi metotlarını kullanmışlardır.³ Târihi metot, sadece yazılı kaynaklara dayandığı için, tarih öncesi dönemler hakkında bize bilgi verememektedir. Tarihi metot kullanılarak ortaya konulan din teorisi, Max Müller'in öncüğünü yaptığı "naturizm" teorisi olup, bu teoriye "naturalist mitoloji okulu" da denmektedir. Tarihi metot yardımıyla öğrenilen halkların hemen hepsi kültürel gelişme düzeyi bakımından oldukça düşüktürler. Bu halklar Hint-Avrupa kavimlerindeki Gök tanrı inancını sergilemektedirler.⁴ Bu metot günümüzden geriye doğru giderek insanlığın tarihi gelişimini inceler. Ancak söz konusu metot sadece yazılı belgelere dayandığı için ortaya koyduğu veriler oldukça sınırlıdır.

Evrimci metot ise kültür tarihi araştırmalarında doğa bilimlerine has yöntemlere dayanarak, kültürün gelişme aşamalarını ortaya koymaya çalışır. Bu metot, kültürel bakımından ilkel seviyelerde olan halkları, insanlığın başlangıcı olarak görmektedir. Söz konusu metot kültürler arası geçiş dönemlerinin varlığını görmezlikten gelmektedir. Evrimci anlayış içerisinde dinin kaynağı ile ilgili görüşler ise oldukça farklıdır. Antropolojik çalışmalara dayanan bu görüşler dinin kaynağı konusunda animizm, totemizm, atalar ruhuna tapınma, naturizm, büyüculük, fetişizm gibi teorileri savunmaktadırlar. Esas itibarıyla bu görüşlerin ilham kaynağı Darwinizmdir.⁵

Kültür tarihi metodu ise tarih öncesi çağlara kadar uzanan okumaz yazmanın olmadığı dönemlerdeki maddi kültür öğelerini (kullanılan alet edevat) ve bu kültürde sözlü geleneğe bağlı olarak ortaya çıkan hayat biçimlerini (sosyal, dini ve ekonomik) inceleyen metottur. Bu metodun öncüsü Wilhelm Schmidt'tir

W. Schmidt, insanın hayatını kuşatan bütün unsurları etnoloji biliminin konusu olarak görmektedir. O'na göre etnoloji hem mekan, hem ruh, hem de

² Wilhelm Schmidt, 1868 yılında Hörde'de doğmuş ve 1954 yılında Freiburg'ta ölmüştür. Dinler Tarihi açısından önemli olan eserleri şunlardır: "Der Ursprung der Gottsdee, 1912." (Tanrı Düşüncesinin Kaynağı, 12 Cilt), "Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, 1930," (Mukayeseli Dinler Tarihi El kitabı), "Der Ursprung der snotischen Evangelien" (Sinoptik İncillerin Menşei) kendi el yazması olup yayınlanmamıştır. 600 den fazla bilimsel makaleleri bulunmaktadır.

³ Wilhelm Schmidt, *Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*, Münster, 1930, s. 14.

⁴ a.g.e., s. 13.

⁵ Bkz. İbrahim Coşkun, *İslam Düşüncesinde İnkâr Problemi*, Konya 2000, s. 15-18.

bir tarih bilimidir⁶. Bu bakımdan etnoloji, oldukça kapsamlı bir disiplin olarak insanı tanımada daha tutarlı bilgiler sunmaktadır⁷. Bu bakımdan Müellifimiz, dinin kökeninin monoteizm olduğu savını temellendirirken insanı tanıma noktasında daha güvenilir bir bilim dalı olan etnolojiyi seçmiştir.

Schmidt'in ilkel toplulukların dinlerinin monoteizm olduğunu ispatlarken, öncelikle politeist inançların nasıl oluştuğunu ve monoteizme dahil edildiğini araştırarak işe başlamıştır. Yazar'a göre politeist öğeler, daha önce politeist inançların oluştuğu çevre toplulukların etkisi altında veya iç bozulma süreçleri neticesinde ortaya çıkmıştır. Detaylı karşılaştırmalar, analizler ve sentezlerle ulaşılan genellemede sonucu monoteizme aykırı öğeler atılmıştır. O, bu ameliyelerden sonra ilkel toplulukların inançlarını daha objektif bir şekilde inceleme fırsatı elde etmiştir⁸. Sonuçta yazarımız sonradan ortaya çıkan profan inançların ilkel topluluklardaki "Yüce Varlık" inancını örterek politeist inançlara dönüştürdüğüne inanmaktadır. O, bu savını öncelikle etnolojik ve mitolojik temeller üzerinde kanıtlamaya çalışmaktadır. Şimdi onun ortaya koyduğu bu temelleri incelemeye çalışacağız.

1. Etnolojik Temel

Schmidt ilk iş, olarak tespit ettiği belli seviyede kültür oluşturmuş ilkel topluluklarda mevcut olan dinin nerden geldiği sorusuna cevap bulmaya çalışarak başlamıştır. Etnolojik çalışmalarda evrimci ekol ve Kültür tarihi ekolu üzere farklı iki yöntem vardır. Schmidt Kültür Tarihi metodunu kullanarak en eski topluluklara ulaşabileceği kanaatine varmıştır. Kendi yaşadığı dönemden başlayarak geriye doğru bir yol izlemiştir⁹.

Schmidt'in etnolojik çalışmaları, modern dünyada rastlanan ilkel kavimlerin, tarih öncesi devirlerde yaşamış bulunan ilkel toplulukları temsil edebilecekleri düşüncesine götürmüştür. Bu insanlar etnolojik olarak insanlık kültür tarihinin en eski aşaması olan avcı -toplayıcı basamakta hala yaşıyor olmalarıdır. Zaten Andrew Lang ve Graebner Schmidt'den önce ilkel toplumlarda Yüce Tanrı inancının varlığına dair bazı sonuçlara ulaşmışlardır. Onların bu çalışmaları Schmidt için bir ilham kaynağı oldu.

⁶ Wilhelm Schmidt, *Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie*, Münster, 1937, s. 3

⁷ Ernest Brandewie, *When Giants walked the Earth, the Life and Times of W. Schmidt*, Freiburg, 1990, s. 86.

⁸ Henryk Zimon, *Monoteizm pierwotny, wilhelma teoria i jej wiedenskiej szkole etnologicznej*, Lublin, 2001, s. 85.

⁹ Wilhelm Schmidt, *Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*, Münster, 1930, s. 248.

Schmidt, etnolojik olarak insanlığın en eski dininin monoteizm olduğunu şu hipotezlere dayandırmaktadır:

1. İnsanlığın tek bir kaynaktan, yani tek bir atadan gelmesi¹⁰.
2. İnsanlığın çıkış noktasının Asya kıtası olması.¹¹
3. Kültürün uzun bir süre sabitliği.¹²

Schmidt'e göre Avustralya'da ve Afrika'nın bazı bölgelerinde coğrafi şartlar nedeniyle uygar toplumlardan uzak kalmış bir nevi izole edilmiş hala ilkel toplum kültürünü yansıtan insanlar vardır.¹³ O, bu toplumlarda ilkel basamaktaki halkların, tipik bir saygı ile "Yüce varlığa" olan bir inanç sergilediklerini tespit etmiştir.¹⁴ Asya'dan göçle birlikte yayılan en eski topluluklar, göçler devam ettiği için sonradan gelenler tarafından ulaşılması zor en ücra bölgelere püskürtülerek sıkıştırılmışlar ve diğerler insanların dikkatini çekmeyen bölgelere yerleşmişlerdir.¹⁵ Hala var olan ilkel kültür toplumları, küçük ve önemsiz topluluklar olarak varlıklarını sürdürmektedir.¹⁶

Etnolojik olarak çağımıza kadar gelen en eski ilkel poplular şunlardır:

a) Asya kıtasında: Pigme ve Pigmoitler, Bunlar Güney ve Güney doğuda Asya'da dağlık ve ormanlık bölgelerde yaşamaktadırlar. Andamanlar, Hint Okyanusundaki adalarda, Semanglar, Malaka yarımadasının dağlık bölgelerinde yaşamaktadırlar. Negritolar ise Filipinler'in uzak dağlık bölgelerinde yaşamaktadırlar.

2. Avustralya kıtasında: Kulin grupları ve Kurnailer Güney Avusturalya'da yaşamaktadırlar.

3. Afrika Kıtasında: Bir çok Negrillo grubu Afrikanın Güney merkezini kaplayan ormanlarda yaşamaktadırlar. Daha sonraki Bantu ve Hamiler tarafından püskürtülen Buşmanlar da eski kültür grubundandır. Benzer bir durum, çobanlar ve bahçıvanlar tarafından Asya'nın en Kuzeyine itilen Kuzey Asyalı Samoyetler, Koryaklar, Ainular içinde söz konusudur.

¹⁰ Wilhelm Schmidt, *Ursprung der Gottesidee*, Münster, 1935, c. 6, s. 497-498.

¹¹ Wilhelm Schmidt, *a.g.e.*, c. 6, s.14.

¹² Wilhelm Schmidt, *a.g.e.*, c. 6, s.4.

¹³ Wilhelm Schmidt *Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*, Münster, 1930, s. 245.

¹⁴ Ww.Schmidt, *a.g.e.*, s. 244 .

¹⁵ W.Schmidt, *a.g.e.*, s. 245.

¹⁶ W.Schmidt, *a.g.e.*, s. 249.

4.Güney Amerika Kıtasında: Ana hukukuna dayalı ve toteme inanan Algonkinler. Bunlar batıdan ve güneyden gelen gruplar tarafından Güney Amerika'nın en kuzeyine doğru itilmişlerdir¹⁷.

Schmidt, modern dünyada rastlanabilen ilkelerin tarih öncesi devirlerde yaşamış olan arkaik toplulukları temsil edebileceğini kabul etmektedir. İnsan, Tanrıyı kavraya bilecek yeteneklerle donatılmıştır. Schmidt'e göre, Pigmenlerin kültürü ve dini bize başlangıç kültürünü ve başlangıç dinini göstermektedir. Pigme kültürü ona göre embryon kültürüdür¹⁸.

Schmidt, etnolojik olarak en eski kültürleri böyle tespit ettikten sonra sıra onların dininin incelenmesine geldiğini, onların içinde de bize şimdi dinin ulaşılabilen en eski şekillerini sunan kültürler olduğunu kabul etmektedir. Çünkü onlar dinin menşesine en yakındırlar ve ilkel dinin özelliklerini hala taşımaktadırlar¹⁹. Onlar, konumları itibari ile daha sonraki gelişim sürecine katılmadıklarından etnolojik olarak en eski aşamada kalmışlardır. Dolayısıyla bunların dininde de önemli ölçüde değişiklikler olmamıştır²⁰. Schmidt'in etnolojik kronolojisine göre yer yüzündeki kültür çevreleri şu aşamalardan geçerek, farklı kültür çevrelerini oluşturmuşlardır:

İlk kültür çevresi, Bu aşamada insan toplayıcı aşamada bulunuyordu. Üretimi artırmak için çalışma yapmadı. Erkek, avda et besiciliği, kadın ise bitki toplayıcılığı yapıyordu²¹. Bütün yer yüzündeki var olan kültür çevreleri bu kültürden meydana gelmiştir. Schmidt'in bulgularına göre bu kültür çevresi çekirdek kültürü temsil etmektedir. Schmidt, buradan itibaren kültür çevrelerini primer(birinci) kültür çevresi, sekonder(ikinci) kültür çevresi olarak adlandırmıştır.

Primer kültür çevresinde, kadının bitki toplayıcılığı, bitki yetiştiriciliğine doğru gelişme göstermiştir. Ana hukukuna dayalı ilkel ziraatçılık kültür çevresi meydana gelmiştir²². Erkeğin avcılığından ise baba hukukuna dayalı hayvan yetiştirici kültür çevresi meydana gelmiştir. Sekonder kültür çevresi ise primer kültürlerin birbirleri ile karışmasında meydana gelmiştir²¹.

Görüldüğü gibi Schmidt, ilkel toplulukları kültürel ve ekonomik açıdan avcı-toplayıcılar olarak kabul etmektedir. Bütün insanlık bu aşamadan sonra değişim göstererek gelişmiştir.

¹⁷ Wilhelm Schmidt, *Ursprung der Gottsidee*, Münster, 1929, c.2, s.2-20

¹⁸ Fritz Bornemann, *Urreligion und Uroffenbarung* bei P.W.Schmidt, *Antropos*, Freiburg, 1979, s.7.

¹⁹ W.Schmidt, *Ursprung der Gottsidee*, Münster, 1929, c. 2, s. 3

²⁰ Wilhelm Schmidt, *a.g.e.*, c.2, s. 4.

²¹ W.Schmidt, *Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*, Münster, 1930, s. 231.

²² *a.g.e* s.232

2. Mitolojik Temel

Dinin kaynağının monoteizm olduğu görüşünü temellendirirken Schmidt Mitolojilerden de yararlanır. Yazarımıza göre mitolojiler özellikle insanlığın ilk dönemlerinde insanların hayat biçimlerini, dünya görüşlerini, kutsalla olan ilişkilerini nesilden nesile aktarma biçimidir. Fakat mitolojinin en başat konusu, yaratılışın kaynağıdır. O, mitolojileri inceleyerek ilkel insanların inanç dünyasına girmiştir. İkel topluluklar arasında yaygın olan söz konusu mitler yazılı kaynaklara değil de gelenek halinde olan sözlü edebiyata dayanmaktadır.

Schmidt'in en eski ilkel topluluklarda tespit ettiği mitler evrenin nasıl ortaya çıktığını, insanın yaratılışını anlatmaktadır. Söz konusu mitlere göre evren ve insan Yüce Yaraticının yaratması neticesinde varlık sahnesine çıkmıştır. Bu mitler Yüce Varlıkla ilgili olarak değişik anlatımlar sunmakla birlikte O'nun ezeli ve ebediliğini ön plana çıkarmaktadır. Söz konusu tanrı tasavvuru evrimci görüş etrafında şekillenmiş olan din anlayışının tam tersine monoteist din anlayışının hala fonksiyonel olduğunu göstermektedir.

Schmidt, ilkel toplulukların dini inançlarının anlatıldığı mitolojilerdeki yaratılış ile ilgili bölümleri detaylı bir şekilde inceleyerek geniş mukayeselerde bulunmuştur.²³ Bu mukayeselerden çıkan sonuca göre yer yüzünün yaratılışı ile ilgili iki tür mit vardır: Birincisi: Yeryüzü tanrı tarafından yoktan yaratılmıştır. Wiyotlar, Mattole, Snkyone, Kato, Yukiler, Pomolar ve Algonkin grupları bu mitolojiye inanmaktadırlar

Dünyanın yoktan yaratıldığına dair bütün mitlerde Yüce Varlık yaratıcı faaliyetini her zaman sürdürmektedir. Örneğin Kurnai kabilesine göre yeryüzünde ne varsa Yüce Varlık onun yaratıcısıdır.²⁴ Kulin kabilelerin göre de Tanrı "Bundjil" yeryüzünde bulunan Hayvanların, insanların, ağaçların ve yer yüzünün, kısaca her şeyin yaratıcısıdır²⁵. Güney-Batı Viktoryadaki Buandik kabilesinde yüce varlığın adı "Baringial" olup O'nun da en bariz vasfı yaratıcılıktır. O; Denizi, toprağı, yıldızları, ayı ve Güneşi yaratmıştır.²⁶ Güney Wiradyuri kabilesinde de Tanrı bütün gök cisimlerini ve evreni yaratmıştır²⁷. Kuzey merkez Kaliforniyalıların bütün batı gruplarında

²³ Josef Hackel, P.W.Schmidts Bedeutung für Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika, *Saeculum*, Münch, 1956, s.5.

²⁴ W.Schmidt, *a.g.e.*, c.1. s. 352.

²⁵ W.Schmidt, *a.g.e.*, c.3, s. 675.

²⁶ W.Schmidt, *Ursprung der Gottesidee*, Münster, 1933, c. 4, s. 658.

²⁷ W.Schmidt, *a.g.e.*, c.3, s. 854.

(Wiyot, Mattole, Sinkyone, Katolar, Doğu ve merkez Pomolar) tanrı, yer yüzünü doğrudan yoktan yaratmıştır.²⁸

İkincisi: Önceleri yer yüzü sudan başka bir şey değil iken, Su Kuşu, denizden bir parça toprak getirir. Bundan da tanrı, büyük yer yüzünü yaratır.²⁹ Maidular, Patwinler, Arapaho Cheyeneler, Sioxklar ise yaratılışı ile ilgili bu ikinci mitolojiye inanmaktadırlar³⁰.

Yaratılışın bu şeklini Kuzey kutup Amerika ilkel kültürleri ile Lebed-Tatarlarında da bulmak mümkündür. Bu mitlerde Dünyanın yaratılış serüveninde su kuşu görevlendirilmiştir. O düz olan yer yüzünü gagası ile deşeler. Buradan da dağlar ve vadiler meydana gelir. Sonra şeytan ortaya çıkar. Tanrı, insanı yaratır. İnsan uyurken şeytan onun göğsüne dokunur. Bu göğüsten bir kemik gelişir. Bundan da kadın meydana gelir³¹.

Yazarımız, insanın yaratılışı ile ilgili mitlere gelince; Schmidt bu konuda üç farklı mitolojiden bahsetmektedir: Birincisi, Yüce Varlık ,insanı kamıştan yaratmıştır. İkincisi, Yüce Varlık, insanı topraktan yaratmıştır. Üçüncüsü, Yüce Varlık, insanı tüyden yaratmıştır.³²

Schmidt, üçüncü mitin, totem kültürünün etkisinde ortaya çıktığına inanmaktadır. O, bu mitolojinin sadece Doğu Pomolar³³ ve ,Wappolar'da³⁴ görüldüğünü bildirmektedir.

Algonkin kabilelerindeki inançlara göre, önce ceset topraktan oluşmakta ve Yüce Varlık tarafından onun ağızına üflenerek hayat bulmaktadır. Bu düşünce bütün merkez Algonkin gruplarında vardır³⁵.

Samoyet kabilelerinde Tanrı, insanı bir parça topraktan yaratmıştır. Sonra çıplak olan köpeği yaratmıştır. Tanrı, köpeğe insanı bekleme görevini vermiştir. Bu arada tanrı, ruh almak için gitmiştir. Bunu yaparken Şeytan (Nгаа) gelmiş ve köpekle diyaloga girmiştir. Çıplak olan köpeğe üşüdüğünü hatılatmış, insanı teslim ettiği takdirde kendisine elbise bulacağına dair söz vermiştir. Sonuç itibariyle Şeytan köpeği kandırmıştır. Sonra Tanrı gelmiş ve köpeği cezalandırmıştır³⁶. Benzer mitolojiye küçük değişikliklerle birlikte Macarlarda, Altay Tatarlarında, Türklerde, Moğollarda da rastlanılır.

²⁸W.Schmidt, a.g.e., c. 6, s. 32.

²⁹ Wilhelm Schmidt, *Ursprung der Gottesidee*, Münster, 1935, c. 6, s. 33.

³⁰ W.Schmidt, a.g.e., c.6, s. 34.

³¹ W. Schmidt, a.g.e., c.6., s. 33.

³²W.Schmidt, a.g.e., c.6., s.212.

³³W.Schmidt, a.g.e., c.2, s.212.

³⁴W.Schmidt, a.g.e., c.2, s.246.

³⁵ W.Schmidt, a.g.e., c. 6, s.45.

³⁶ W.Schmidt, *Ursprung der Gottesidee*, Münste, 193, c.3., s.534.

maktadır: Tanrı insanı önce topraktan yaratmıştır. Ona ruh vermek için gök yüzüne gitmiş ve köpeğe beklemesini söylemiştir. Bu arada şeytan gelip köpeği kandırmıştır. Şeytan insana kötü ruhu aşlamıştır. Bundan dolayı insan hastalanır. Hastalık, ondan günah ve acıları almış olmaktadır³⁷.

Kheyene kabilesinde var olan mitolojilerde, erkek Yüce Varlığın kaburgasından, kadın da erkeğin kaburgasından meydana gelmiştir³⁸. Wahpeton-Dakota kabilesinde erkek Yüce Varlığın sağ kaburgasından, kadınsa sol kaburgasından meydana gelmiştir.³⁹ Andaman, Gabun-Pigmeleri ve Semanglarda Yüce varlık, önce soy kurucu ebeveynleri topraktan yaratmıştır.⁴⁰

Güney-Doğu Avustralya kabilelerinde ortak öge soy kurucu babadır. Bu kabilelerde Yüce varlık, Totem kültüründen Güneş mitolojisi (Wiradyu-Kanuilari kabilelerinde), ana hukukundan ay mitolojisinin (Yuin-Kuri kabilelerinde) özelliklerini almıştır. Soy kurucu baba Yüce Varlık⁴¹ ile özleşmiştir. Bunda totem ve ana erkil kültürün etkili olduğunu söylemek mümkündür.⁴² Schmidt'e göre buradan itibaren atalar inancı kendini göstermeye başlamıştır⁴³.

Bütün bu mitler gösteriyor ki, ilkel topluluklardaki temel inançlarla monoteist dinler arasında önemli benzerlikler söz konusudur. Bu benzerlikler özellikle Yüce Varlığın her şeyin yaratıcısı olarak kabul edilmesinde; Yüce varlığın her şeyi yoktan yaratmış olduğunda;⁴⁴ ilk insan olarak, soy kurucu ebeveyn yaratılmış olduğu inancında;⁴⁵ insan bedeninin topraktan yaratılmış olduğuna ve Tanrı tarafında ona ruh üflendiği gibi inançlarda kendisini göstermektedir.⁴⁶

Schmidt "Die Uroffenbarung als Anfang der Offenbarungen Gottes, Esser ve Mausbach, 1911" (Tanrı vahyinin başlangıcı olarak ilk vahiy) adlı çalışmasında dinin kaynağı olarak vahy kavramı üzerinde de durmuştur. Ona göre, ilk vahyin, tarihe dayanan yönü, etnolojik araştırmadan ziyade ilahiyatla ilgili terimlerde aranmalıdır.⁴⁷

³⁷ W. Schmidt, *a.g.e.*, c.6, s.48.

³⁸ W. Schmidt, *a.g.e.*, c.6, s.45

³⁹ W. Schmidt, *a.g.e.*, c.6, s.45

⁴⁰ W. Schmidt, *a.g.e.*, c.6, s. 301.

⁴¹ W. Schmidt, *a.g.e.*, c.6, s.63.

⁴² W. Schmidt, *a.g.e.*, c.6, s. 44.

⁴³ W. Schmidt, *a.g.e.*, s.279.

⁴⁴ W. Schmidt, *Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*, Münster, 1930, s. 264.

⁴⁵ W. Schmidt, *Ursprung der Gottesidee*, Münster, 1935.c. 6:s. 470.

⁴⁶ Wilhelm Schmidt, *a.g.e.*, c. 6, s. 409.

⁴⁷ Wilhelm Schmidt, *Uroffenbarung als Anfang der Offenbarung Gottes*, Esser, Mausbach, 1911, s. 479.

O, her şeyden önce kendini dinin menşei konusunda etnolojik saha araştırmalarına verirken, etnolojik olarak ortaya koyduğu delilleri teolojinin de hizmetine sunmaktadır. Çünkü çalışmalarında Kutsal Kitab'ın yaratılışla ilgili açıklamasını etnolojik bir çalışma ile desteklemeye çalıştığı açıkça görülebilmektedir⁴⁸.

Schmidt, avcı-toplayıcıların dinlerini uzun süre araştırdıktan sonra U.D.G.'nin altıncı cildinde dinin başlangıcı problemini kuramsal olarak çözüme girişiminde bulunmuştur. Burada görüşlerini iki temel sav üzerine oturtmaktadır: 1. İnsanlığın yeniden oluşturulan en eski dini (Urreligion) tek tanrıcı bir karaktere sahiptir. 2. İlk dinin kaynağı vahiydir⁴⁹.

Schmidt'e göre baştan beri insanlarla Tanrı arasında aracılık eden bir peygamber vardır. Tanrı önceleri insanlar için gerekli her şeyi onun vasıtası ile insanlara bildirmiştir. Yazarımız bu savını ilkel kabileler arasında yaygın olan aşağıdaki inançlardan hareketle temellendirmeye çalışmaktadır: Kuzey-batı Maidu kabilesi inançlarına göre Tanrı insanlara kendini bildirmiştir ve soy kurucusunun (Adem) aracılığıyla kız ve erkekler için geçiş törenleri yapmıştır ve bu törenlerde toplumsal, dini ve ahlaki emirlerin esasları öğretilmiştir.⁵⁰ Burada ilk insan Adem peygamber olarak kabul edilmektedir.

---

⁴⁸ Ernest Brandewie, *When Giants Walked the earth, the Life and Times of Wilhelm Schmidt*, Freiburg, 1990, s.94.

⁴⁹ Henryk Zimon, *Monoteizm pierwotny, wilhelma teoria ijej w wiedenskiej szkole etnologicznej*, Lublin, 2001, s.115.

⁵⁰ W.Schmidt, *a.g.e.*, c. 6, s. 475.

SONUÇ

Bir çok ilkel kabile dinleri ile ilgili olarak, son iki yüzyıldan beri çeşitli araştırmalar ve yorumlar yapılmıştır. XIX. yüzyıldan bu yana özellikle Darwin (1809-1882)'nin evrim teorisinden etkilenen bazı araştırmacılar, Allah inancının kaynağı konusunda Kur'an düşüncesine aykırı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Dinin kaynağını beşeri ihtiyaçlara bağlayan bu görüşlerin hepsi, insanoğlunun kendiliğinden yahut beşeri faktörlerle tanrı inancına ulaştığını kabul etmektedir. Konuyu Kur'an'a göre değerlendirdiğimizde, din ve Allah inancının insanlar tarafından ortaya atılmadığını, insanların dine ulaşmadığını, aksine dinin insanlara peygamberler vasıtasıyla ulaştırıldığını ve Allah'ı vahyin ışığıyla tanıdıklarını öğreniyoruz.

Batı'da, evrimci görüşlerin yanında bir çok antropolog, psikolog ve biyologun, tevhid inancının fitrî ve asıl olduğunu ortaya koyan çalışmaları da olmuştur. Andrewlang (1840/1920) Avusturalya, Afrika ve Kuzey Amerika'da yaşayan ilkel kabileler arasında, yüce tanrı inancının varlığını ortaya koymuştur. Aynı şekilde J. Louis Quatre Fages, Carl Brockelman, W. Schmidt gibi araştırmacılar da yaptıkları araştırmalarda aynı sonuçlara varmışlardır.

Araştırma konumuz olan W. Schmidt'in yaptığı araştırmalar, ilkel halkların dinlerinin monoteizm olduğunu ortaya koymaktadır. Politeist özellikler ona sonradan dahil olmuştur.

Müellifimize göre ilkel kabilelerde yaygın olan Tanrı tasavvurunun temel vasıfları şöyledir. Tanrı asli fâildir, yaratıcıdır, kanun koyucudur, bu kanunlara insanların uymasını istemektedir, O aynı zamanda hlaki bir varlıktır, ilmi ezelidir, her şeyi bilendir, edidir, ahlaken ödüllendirici ve cezalandırıcıdır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: W.Schmidt'e göre dinlerin menşei monoteizmdir. Bunu etnoloji ilmi açık bir şekilde ortaya koymuştur.

BĹİYOFRAFYA

Borneman. Fritz, *Ureligion und Utoffenbarung bei P.W.Sc/7m/df,Anthropos,Antropos İstitut,Freiburg,1979.*

Brandewie, Ernest, *When Giants walked the Earth.the Life and times W. Schmidt.University Press,Lanham, 1983.*

Coşkun, İbrahim, *İslam Düşüncesinde İnkâr Problemi, Konya 2000, s. 15-18.*

Eliade, Mircea, *Mitlerin özellikleri, çev., Sema Rıfat, İstanbul,1993.*

Hackel.Joseph,"P.W.Schmidts Bedeutung für Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika", *Saeculum, Münih, 1956.*

Schmidt Wilhelm, *Utoffenbarung als Anfang der Offenbarung Gottes,Esser,Mausbach, 1911.*

Schmidt,Wilhelm,*UrsprungderGottesidee,AschendorfschenVerlagsbuchhandlung, Münster,1912-1935,cilt 1-6.*

Schmidt,Wilhelm,*Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, ,AschendorfschenVerlagsbuchhandlung,Münster, 1930.*

Schmidt,VWilhelm,*Um die rechte katholische Wissenschaft,Schönere Zukunft, Viyana, 1933.*

Zimon.Henryk,*Monoteizm pierwotny,wilhelma teoria ijej w wiedenckiej skole etnologicznej,Lublin,2001.*